

*Hidas Péter*

## A KANADAI VISSZHANG

1956. október 23–november 4.

1956. október 23., kedd

„Kedden, október 23-án a feleségem és én Suboticánál (Szabadkánál) léptük át a magyar határt autóval” – jelentette A. F. Hart, a belgrádi kanadai nagykövetség ügyvivője Lester B. Pearson külügyminiszternek.

„Meleg, napsütöses nap volt, az őszi aranybarna árnyalataival színezett táj békésnek és nyugodtnak tűnt... Mire Budapestre értünk besötétedett... a belvárosban teljes káosz fogadott minket: az utcákon mindenütt hatalmas diáktömegek vonultak teljes összevisszaságban.” Az ügyvivő október 26-áig maradt, de jelentése csak a következő hónap első napján érkezett meg Ottawába, ahol azt a parlament november 26-án kezdődő rendkívüli ülésén tárgyalták.

Hart meglepetésének adott hangot, hogy ilyen nagyszabású felkelésre kerülhetett sor egy, a szovjet hadsereg által megszállt, kommunista irányítás alá került országban. Csodálatát fejezte ki az általa kommunista- és szovjetellenes, valamint nemzeti felkelésként jellemzett megmozdulás résztvevőinek páratlan hősiessége láttán. Elég realistának ítélte a felkelőket ahhoz, hogy megértsék, a kommunizmust nem lehet egy pillanat alatt megszüntetni, és hogy Nagy Imrét és Kádár Jánost elfogadják átmeneti megoldásként, ám jóslata szerint hamarosan továbblépnének, és a kommunizmus minden nyomát eltörölnék.<sup>1</sup>

1956. október 24., szerda

A kanadaiak a budapesti felkelés híreit először október 24-én olvashatták a napilapokban. „Egész éjjel tart a magyar felkelés” hozza főtémaként a torontói *The Globe and Mail* reggeli száma. A *The Montreal Star* első oldalán hozza a hírt „350 halott a magyar felkelésben”. A *The Winnipeg Free Press* romantikus bevezetést közöl a magyarokról: „A magyarok, a csehekkel ellentétben, a legkevésbé számító, a legendületesebb, legindulatosabb és legromantikusabb európai nemzet... nem elégednek meg a Szabadság fájának

<sup>1</sup> National Archives Canada (a továbbiakban: NAC), a Külügyminisztérium iratai – RG 25, (a továbbiakban: RG 25) „The Red Star Falls from Hungarian Skies, 1956 november 1,” 86–87/360, Box 32, 8619–40, harmadik rész: 1956. november 1-től november 7-ig. Egy másik, szintén a magyarországi helyzetről beszámoló jelentés már október 30-án elérte Ottawát, ám a prágai kanadai ügyvivő, aki október 17-én fejezte be utazását, csak annyit mondott, hogy „...a pár nappal később kitört felkelés teljesen váratlan volt. – (A prágai kanadai követség ügyvivőjének távirata a külügyminiszternek. 1956. október 30. NAC, RG 25, 84/85/150, Box 111, 8619/40 2 rész: 1952. január 2-től 1956. október 31-ig.

néhány almájával, ösztönösen addig rázzák a fát, míg az összes gyümölcs a lábuk elé nem hullik.”

A kanadai magyarság vezető személyiségei azonnal munkához láttak honfitársaik megsegítésére. Alig telt el néhány óra, Louis St. Laurent miniszterelnök hivatala cselekvésre felhívó táviratokat vett kézhez. „A Montreali Magyar Egyházak és Egyesületek Nagybizottsága nevében fordulok Excellenciájához és a Kanadai Kormányhoz, és kérem tiltakozzon az orosz kormányról...”, emelt szót Magyarország érdekében dr. Sas Ferenc, a montreali magyarok szóvivője.<sup>2</sup> Egy torontói kulturegyesület, a Hungarian Helicon elnöke ugyancsak azonnal táviratozott Ottawának: „Azonnali intézkedésre kérjük fel a Magyarországi belügyeit sértő orosz intervenció ellen, valamint kérjük, adjon meg minden lehetséges segítséget a magyar nép szabadságért és függetlenségért vívott harcában.”<sup>3</sup>

A kanadai vezércikkírók azonban hagyományos óvatosságuknak adtak hangot. A *The Winnipeg Free Press* október 24-én így figyelmeztet: „Ahogy Kelet-Európára egyre több veszély leselkedik, a nyugati hatalmak bizonyára a csendes óvatosság bölcs útját választják majd. Egy agresszív diplomácia csak fokozná azt a provokációt, amelyet a Budapest utcáin történtek jelentenek, s erre nincs szükség.” A konzervatív beállítottságú *The Globe and Mail* október 24-i számában közömbösebb hangot üt meg: „Az a változás, aminek Kelet-Európában tanúi vagyunk, nagyon fokozatos”. Mindkét lap a kivárás taktikáját javasolta.

1956. október 25., csütörtök

Kanada nyugalmát a budapesti utcai harcok sem tudták megingatni. A hírek szerint a magyar kormány a Szovjetunió Vörös Hadseregének támogatásával átvette a helyzet irányítását. Az október 25-i *The Montreal Star* főcíme ez volt: „Tombol a halál – A magyar felkelés folytatódik”, ám a vezércikk töretlen szkepticizmusról tanúskodik: „A régi kommunisták még mindig hatalmon vannak. Az elérhető szabadság így korlátozott lesz, de már most új, reményt keltő távlatok nyílnak.” A *The Globe and Mail* szerint „A budapesti lázadást leverték”, és nem maradt más hátra a Nyugatnak, mint hogy „... otthon használja ki a propaganda adta lehetőségeket.” Úgy tűnt, a sötét felhő csak rövid záport hozott igazi vihar helyett.

A hamiltoni magyarok tiltakozó petíciót nyújtottak át W. Ross Macdonald szenátornak és legfőbb államügyész-helyettesnek, azzal a kéréssel, hogy az kerüljön az ENSZ elé. A Torontói Magyar Egyesült Egyház külön istentiszteletet tartott a béke és demokrácia visszaállításáért Magyarországon.<sup>4</sup>

A Kölcsönös Együttműködés Ligája, magyar véleményt tükrözve levelet küldött John Foster Dullesnek, az Egyesült Államok külügyminiszterének és Lester B. Pearsonnak, melyben óva intette őket a túlzott optimizmustól a vörös szférában végbemenő változások kapcsán. Álláspontjuk szerint Bécstől keletre nem sok változott, Tito és Hruscsov irányítják Magyarországot.<sup>5</sup>

<sup>2</sup> Távirat a miniszterelnöknek, 1956. október 24. NAC, RG 2, 90–91/154, 108-as Volume., H-17-1

<sup>3</sup> Uo.

<sup>4</sup> *The Globe and Mail*, Toronto, 1956. október 26.

<sup>5</sup> Uo.

A kanadai magyarság nem bízott Magyarország új politikusaiban és azokban az értelmiségiekben, akik 1953–1956 között, beleértve a felkelés első napjait is, megpróbáltak reformokkal kilábalni a krízisből.

Ezen a ponton a sajtó és a magyar közösség óvatos megítélése alig különbözött. Október 26-án a Miniszterelnöki Hivatal egyetlen beavatkozást sürgető felhívást kapott egy kisebb helyi szervezettől, a Torontói Magyar Sport és Társasklubból, melyet könnyen figyelmen kívül hagyhatott.<sup>6</sup>

A Louis St. Laurent-kabinet néhány tagjának érzéseit tükrözte az a néhány nappal korábban megkötött kereskedelmi egyezményre vonatkozó kijelentés, miszerint „Bármilyen történet is Magyarországon, az kanadai részről nem zavarhatja meg a megállapodást.”

Mindezt válasznak szánták Lester B. Pearson egy, a kabinetnek szóló jelentésére, miszerint előzetes megállapodásra jutottak a magyar kereskedelmi egyezmény szövegéről. Az egyezmény értelmében az elkövetkezendő három év folyamán Magyarország 300 000 tonna búzát importálna, míg cserébe kereskedelmi irodát létesíthetne Kanadában. Pearson azonban hozzátette, hogy a jelenlegi magyarországi fejlemények fényében kívánatosnak tűnik az egyezmény aláírását néhány nappal elhalasztani. Amennyiben hirtelen újra teljesen orosz befolyás alá kerülne az ország, úgy az idő nem lenne alkalmas ilyen hivatalos lépésre. Ugyanezen a napon a jól informált *The Winnipeg Free Press* megjegyzése szerint a magyarok – a fenti kereskedelmi tárgyalások eredményeként – a legnagyobb kedvezményt élvező nemzetek státusába kerültek. Az újság egy ottawai optimistát is idézett, aki szerint: „Mint azt a kanadai kormány egyik kereskedelemmel foglalkozó tisztségviselője megjegyezte, a Lengyelországban és Magyarországon létrejövő új rendszerek valószínűleg sietve több élelemmel és más árucikkkel próbálják majd országaik átlagpolgárát ellátni. Ez a kanadai búza és egyéb áruk fokozottabb importjához vezethet.”

A kereskedelmi egyezmény előkészítésével kapcsolatos tárgyalások, éppen egy nappal a forradalom kitörése előtt sikeresen befejeződtek, noha Magyarországnak nem volt szüksége búzára és pénze sem igen volt, hogy kifizesse. A kormány készen mutatkozott aláírni, annak ellenére, hogy a kanadai katolikusok egy percre sem szüntek meg tiltakozni Mindszenty bíboros bebörtönzése ellen,<sup>7</sup> és állandóan figyelmeztettek a kommunista veszélyre. Ezt azonban háttérbe szorította az az érdek, hogy a kanadai búzának új piacot szerezzenek, az „egyenlőtlen” amerikai verseny világpiaci jelenlétével dacolva. A holnap talán véget vet a magyarországi zavargásoknak, vagy a régi rendszerrel való kiegyezés, vagy a felkelők győzelme által. Akár így, akár úgy az üzlet biztosnak látszott. Igaz, azt a kommunista rendszer képviselőivel tárgyalták meg, ám ha ez a kormány megbukna, az új rezsim elismerésére nagyszerű alkalmat kínálna az első nemzetközi kereskedelmi szerződés megkötése, s ez még elegáns diplomáciai nyitólépés is lenne Kanada részéről.

1956. október 26., péntek

Változatlanul folytak a harcok Magyarországon. A nemzetközi világ kezdett nagyobb figyelmet fordítani a magyarországi eseményekre. A kanadai magyarság egyre erősödő nyomást gyakorolt kormányára, mely még mindig reménykedett a beavatkozás elkerülésében.

<sup>6</sup> Távirat a miniszterelnöknek, 1956. október 24. NAC, RG 2, 90–91/154, 108-as Volume., H–17–1

<sup>7</sup> Egy manitobai katolikus szervezet (Colombus lovagjai) épp néhány hónappal korábban követelte a kanadai kormánytól, hogy az ENSZ-ben tiltakozzanak Mindszenty bíboros fogva tartása ellen. Távirat, 1956. június 30. NAC, RG2, 90–91/154, Box 108.

A szalagcímek egyre vérmesebbek: „Magyarország nagy része a felkelők kezén” (*The Montreal Star*), „Oroszország leveti álarcát” (*The Winnipeg Free Press*), „Vérfürdő Budapest” (*The Globe and Mail*), de a kommentárok a kommunista Kelet-Európát fenntartással kezelik. A *The Winnipeg Free Press* figyelmeztetett, hogy a magyar diákokat titoista vezetők irányították, a külföldi, így a kanadai kommunisták őszinte lelkesedésére. Az éber *The Montreal Star* szerint „kétség sem férhet a magyar felkelés sorsához. A moszkvai engedékenységre határa a 'szocialista egyenlőség' és nem a szabadság. Bármibe kerüljön is a felkelés elnyomása, az elkerülhetetlen.” „A gyeplőt valószínűleg szorosabbra húzzák.” Pearson a reggeli újságokat olvasva, míg egy aznap az újságíróknak, illetve másnap a torontói Rotary Club tagjainak tartandó beszédén gondolkodott, nem lehetett túlonúl optimista. A torontói újságíróbanketten aztán a sajtószabadság veszélyeire hívta föl a szakma figyelmét, ám nem nyilatkozott Magyarországról, igaz nem is kérte fel senki, hogy Kanada álláspontjáról beszéljen. (*The Montreal Star*).

A hallgatás kezdett fülsiketítővé válni. Csak a kelet-európai származású kisebbségek emelték fel szavukat. A miniszterelnök titkára 32 olyan táviratról értesítette St. Laurent-t, melyek egy szabad Magyarországról való beavatkozást sürgettek.<sup>8</sup>

Az Első Magyar Presbiteriánus Egyház gyülekezete ezen a napon nagygyűlést tartott, ahol elfogadtak egy, a miniszterelnöknek küldendő táviratot. Ebben kérték, tiltakozzon az ENSZ Biztonsági Tanácsánál az orosz hadsereg által Magyarországon elkövetett kegyetlen vérengzés ellen, és kérje a Biztonsági Tanácsot, szólítsa fel az orosz hadsereget Magyarországon azonnali elhagyására.<sup>9</sup>

Hasonló kéréssel fordultak levelükben a miniszterelnökhöz a Port Colborne-i és ontariói magyar római és görög-katolikus egyesületek is.<sup>10</sup>

„A nyugati demokráciák szemmel láthatóan tiltakozás és aggodalom nélkül, szótlanul nézik, amint az emberi jogokat és méltóságot a kommunisták lábbal tiporják”, tiltakozott Niagara Falls Kanadai Magyar Keresztény Gyülekezete.<sup>11</sup>

A Niagara Falls-i magyarok nyomására a körzet parlamenti képviselője, W. L. Houck továbbította a kérelmet a miniszterelnöki hivatalnak.<sup>12</sup>

Ugyanezen a napon számos magyar szervezet küldött hasonló táviratot,<sup>13</sup> valamint a kanadai litván származású Torontói Állampolgárok is.<sup>14</sup> Mindezek a szelíd megfogalmazá-

<sup>8</sup> T. Wainman-Wood feljegyzése a miniszterelnök számára, 1956. október 26. NAC, RG 2, 90–91/154, 108-as Volume. H–17–1.

<sup>9</sup> D. Tóth Kálmán tiszteletes távirata a miniszterelnöknek, Toronto 1956. október 26. CNA, RG 2, 90–91/154, 108-as Volume. H–17–1.

<sup>10</sup> James Majors, Port Colborne, Ontario, távirat a miniszterelnöknek, 1956. október 26. NAC, RG 2, 90–91/154, 108-as Volume. H–17–1.

<sup>11</sup> Távirat a miniszterelnöknek, Niagara Falls, Ontario, 1956. október 26., NAC, RG 2, 90–91/154, 123-as Volume. H–17–1.

<sup>12</sup> NAC, RG 2, 90–91/154, 123-as Volume, H-17-1.

<sup>13</sup> Ilyen táviratokat az alábbi szervezetek, illetve vezetőik küldtek a miniszterelnöknek: Dr. Sas Ferenc, a Montreali Magyar Egyházak és Egyesületek Nagybizottsága, F. W. Metzger tiszteletes, a Kanadai Magyar Református Lelkészek Egyesülete (Vancouver), Temesváry Gábor, Kanadai Magyar Egyesület (Toronto), Kertész Géza, Magyar Kulturális Önképző Kör (Welland), a Magyar Helicon elnöke (Toronto), Törgey K., Magyar Sport és Társas Egyesület (Toronto), *Honfitárs*, magyar képes újság (Toronto), CNA, RG 2, 90–91/154, 108-as Volume. H–17–1.

<sup>14</sup> Uo.

sú, és csupán diplomáciai lépést sürgető táviratok mégis egy „kommunista” ország érdekében érkeztek, és ez meglehetősen nyugtalansággal töltött el bizonyos kormánytisztviselőket.

A Külügyminisztérium értesítette a Kanadai Királyi Lovasrendőrséget (azaz a Kanadai Államrendőrséget) egy, a szovjet nagykövetség előtt tartandó magyar tüntetés tervéről.<sup>15</sup>

Mikor a torontói magyarok a budapesti harcokban elesett honfitársaik emlékére koszorút helyeztek el a torontói városháza előtt, az első világháborús áldozatok emlékére emelt ismeretlen katona sírjánál, a kanadai veteránok tiltakoztak, mivel a sírt szerintük így egy volt ellenséges nemzet szentségtelenítette meg.

Eközben Franciaország, Nagy-Britannia és az Egyesült Államok képviselői az amerikai kormány kezdeményezésére a Biztonsági Tanács összehívását tervezték „A magyar helyzet” megvitatására.<sup>16</sup>

Miután a nagyhatalmak megtették az első lépést, Pearson kötelességének érezte, hogy cselekedjen, habár az amerikai kezdeményezést „szerencsétlennek” tartotta, azzal nem szimpatizált, és Kanadában amúgy igen kevés magyarbarát megmozdulásra került sor.<sup>17</sup>

A miniszterelnök titkára, T. Wainman-Wood, St. Laurent tudomására hozta, hogy Pearson kész a délután folyamán találkozni vele a külügyminiszter szombatra tervezett hivatalos nyilatkozata ügyében.<sup>18</sup>

W. H. Agnew a Bevándorlási Hivaltól aznap korábban már értesítette Pearson hivatalát a kanadai magyarok október 28-ára, délelőtt 11 és 12 órára tervezett tüntetéséről, melyre a szovjet nagykövetség előtt kerülne sor. Egy delegációjuk máris találkozót sürgetett Pearsonnal. Pearson beleegyezett, hogy fogadja a Magyar Nemzeti Egyesület képviselőit.<sup>19</sup>

A titkárság felkészült Pearson belpolitikai ellentámadásának lebonyolítására. Előkészítették Pearson szombati, a torontói Rotary Club előtt tartandó beszédének háttéranyagát. Az éjszaka folyamán minden magyar tiltakozó szervezet táviratot kapott.<sup>20</sup> Ezek után Pearson és tanácsadói minden figyelmüket az ENSZ felé fordították. Pearson szerette volna, ha a magyarok belügyként, maguk oldják meg problémáikat, és nem szolgáltatnak több ürügyet a szovjet intervenció folytatásához. Hiszen ő maga is hozzájárult a közelmúltban a hidegháború enyhüléséhez szovjetunióbeli látogatásával, és stábjával együtt hónapokig intenzíven dolgozott a Szovjetunióval, Lengyelországgal és Magyarországgal kötendő gabonavásárlási üzleten. A Brit Nemzetközösség el nem kötelezett tagjaival sem szerette volna megrontani a viszonyt, hiszen semlegességük gyakran erős szovjetbarát érzelmeket takart. Ezért nevezte Pearson az amerikai ENSZ-kezdeményezést „szerencsétlen”-nek, de

<sup>15</sup> A. S. McGill, a külügyminiszter hivatala az államtitkárhelyetteshez, Ottawa, NAC, RG 25, 84–85/150, Box 111, 8619-es File, 2: 1952. január 2-től 1956. október 31-ig.

<sup>16</sup> Távirat Kanada állandó ENSZ-képvisletétől, New Yorkból a Külügyminisztériumhoz, 1956. október 29., NAC, RG 25, 84–85/150, Box 111 8619–40, 2: 1952. január 2-től 1956. október 31-ig.

<sup>17</sup> A Külügyminisztérium távirata Londonnak, Párizsnak, Washingtonnak, New Delhinek, Canberrának, Belgrádnak, Pretoriának, Wellingtonnak és New Yorknak, L. B. Pearson jóváhagyásával, CNA, RG 25, 84–85/150 Box 111 8619–40 2: 1952. január 2-től 1956. október 31-ig.

<sup>18</sup> Memorandum a miniszterelnökhöz, T. W. W. 1956. október 26., NAC, RG 2, 90–91/154, 108-as Volume. H–17–1.

<sup>19</sup> A. S. McGill., a külügyminiszter hivatala az államtitkárhelyetteshez, NAC, RG 25, 84–85/150, Box 111, 8619-es File, 2: 1952. január 2-től 1956. október 31-ig.

<sup>20</sup> Memorandum a követhöz 1956 október 26., NAC, RG 25, 84–85/150, Box 111 8619–40-es File, 2: 1952. január 2-től 1956. október 31-ig: NAC, RG 2 90–91/154 108-as Volume. H–17–1.



nem fordulhatott vele szembe. A Külügyminisztérium levelet küldött Kanada állandó ENSZ-képviselőjének, hogy tiltakozzon a szovjet erőszak és az emberi jogok, továbbá az 1947-es magyar békeszerződés megszegése ellen, mely békeszerződést Kanada is aláírta. Pearson figyelmeztette diplomatáit, csak konstruktív lépéseket tegyenek. Egy propaganda-kampány a kívánsággal éppen ellentétes hatást váltana ki. A Biztonsági Tanácsnak megfigyelés alatt kell tartani a helyzetet, vagy ténymegállapító bizottságot létrehoznia, majd így folytatta:

„A felvetés különösen akkor értékes számunkra, ha India és Jugoszlávia is aktívan részt vesz benne. Nem lenne hátrányos a Szovjetuniót sem felkérni egy ilyen vagy ehhez hasonló előterjesztés támogatására, habár valószínűleg visszautasítanák a lehetőséget. Ha esetleg mégis elfogadnák, az önmagában megteremthetné a magyar vezetők és a Nyugat hivatalos párbeszédének kereteit. Akárhogy is, reméljük az ENSZ lépései véget vethetnek majd a harcoknak...”<sup>21</sup>

1956. október 27., szombat

Ezen a napon egy párizsi magántalálkozón Nagy-Britannia, Franciaország és az Egyesült Államok képviselői értesítették a NATO Tanácsának tagjait, hogy kormányaik elvben megegyeztek: a magyar felkelés és a szovjet katonai akció témáját a Biztonsági Tanács elé kell vinni. A Tanács egyetértett abban, hogy a NATO-nak nem szabad semmiféle akcióba lépnie a kérdésben, azon kívül, hogy a tagok kölcsönösen informálják egymást. A belga Spaak javaslatát, miszerint semleges vezetőket lehetne felkérni a szovjet hatóságoknál való közbenjárásra, elutasították.<sup>22</sup>

Kanada minden részéről özönlöttek az aggódó kanadai magyarok és más polgárok és szervezetek táviratai az ottawai minisztériumokhoz, mind fellépést sürgetve. A manitobai Kanadai Magyar Egyházak és Társaságok Tanácsa a miniszterelnökhöz szóló táviratában így ír:

„... kérjük Önt és a kanadai kormányt, lépjen közbe és tiltakozzon a szovjet kormány-nál a jogtalan szovjet dominancia ellen Magyarországon, valamint kérjük, járjon közben az ENSZ-nél, egyik tagjuk függetlenségének megvédéséért...”<sup>23</sup>

Marko Matovina a Kanadai Horvátok Clubjának nevében küldött táviratot.<sup>24</sup>

Közben a számottevő montreali magyar közösség lázas tevékenységbe kezdett. A St. Lawrence Boulevardon levő magyar Miasszonyunk templomban gyászmisét celebráltak a szovjetellenes harcokban elesettek emlékére. A pap felszólította hívőit, adjanak meg az áldozatoknak minden tőlük telhető segítséget. Véraló mozgalmat szerveztek, és toborzást indítottak egy Magyarországon a szovjetek ellen harcoló légió felállítására. A *The Montreal Star* értesülései szerint egy nap alatt közel százan jelentkeztek.

<sup>21</sup> A Külügyminisztérium távirata Londonnak, Párizsnak, Washingtonnak, Új Delhinek, Canberrának, Belgrádnak, Pretóriának, Wellingtonnak és New Yorknak, L. B. Pearson jóváhagyásával, 1956. október 26., NAC, RG 25, 84–85/150, Box 111, 8619–40-es File, 2: 1952. január 2-től 1956. október 31-ig.

<sup>22</sup> Wilgress távirata a NATO-ból, Párizs a külügyminisztériumnak, 1956 október 27, NAC, RG 25, 84–85/150, Box 111, 8619–40, 2: 1952. január 2-től 1956. október 31-ig.

<sup>23</sup> NAC, RG 2, 90–91/154, Box 108, H–17–1

<sup>24</sup> Lásd fent.

Délre Pearson készen állt, hogy tájékoztassa a közvéleményt és a kanadai magyarok egy delegációját a budapesti események értékeléséről. A torontói Rotary Club tagjaihoz így szólt: „Nehéz kivenni, „mi zajlik Magyarországon a népi felkelés lángja és füstje mögött. A magyarok híresek tüzes bátorságukról és nemes büszkeségükről. Ezt a harcot végig fogják harcolni. Nyilvánvaló, hogy itt is, mint Lengyelországban a személyes és nemzeti szabadság iránti vágy sarkallta az embereket az országukat Moszkvához kötő béklyók elszakítására.” Budapest hősi és hazafias diákjainak és munkásainak dicsérete után így folytatta: „Naivitás lenne azt hinni, hogy a moszkvai birodalom máris bomlásnak indult volna... „Nagy Imre, állítása szerint nemzeti kommunizmust épít. Megélhet-e egymás mellett egy nemzeti kommunizmus és az oroszok? – tette fel a kérdést Pearson. „Csak remélhetjük, hogy sikerülni fog... Mit tehetünk mi kanadaiak és más szabad országok, mi a teendő ilyen helyzetben? Tisztában vagyok vele, hogy ez a kérdés a magyar és lengyel származású kanadaiaknak különösen élesen és sürgetően merül föl: hisz hazánk olyan állampolgárai ők, akik, bár hűségükben és odaadásukban elsősorban kanadaiak, hazájukat nem feledhetik, és segíteni nem tudván mélyen megrendülve figyelik, milyen hősie és tragikus küzdelem folyik most odaát.” Örömet fejezte ki a vasfüggönyön észlelt repedések láttán, de azt mondta: „... elsősorban az érintettek helyzetét kell figyelembe venni... Elhamarkodott, rossz helyzetfelismerésre alapozott külföldi intervenció nem segítene a lengyeleken és magyarokon, bármily jó szándékú legyen is... Amit azonban *megtehetünk*, az az, hogy tudomására hozzuk ezeknek a népeknek: küzdelmüket mély, őszinte csodálattal kísérjük...” Az Egyesült Államok konzultált Kanadával és más országokkal arról, hogy az ügy a Biztonsági Tanács elé kerüljön. „A kanadai kormány véleménye szerint ennek meg kell történnie... hogy a további vérontást megakadályozhassuk, és Magyarország képes legyen, mint az ENSZ egy új tagja, saját útját járni. A Szovjetunióknak is ezen kellene igyekeznie.” A kommunisták és kanadai követők vizsgálják meg még egyszer a helyzetet. A Nyugat legyen egységes, de kerülje a provokációt.<sup>25</sup>

Pearson beszédében egy nyelven két üzenetet közvetített. A kanadai magyaroknak népük híres és büszke természetéről beszélt. Más kanadaiak, különösen a Rotary Club vendégei ugyanezt a népet, mint „vakmerőt, meggondolatlant” hallhatták jellemezni. Pearson elítélte az intervenciót szovjet- és kommunistaellenes hallgatóival egyetértve, ugyanakkor biztosította a kanadai közvéleményt, hogy semmilyen kockázatot nem vállal.

Beszéde után Pearson egy csoport kanadai magyarral találkozott. Egy hattagú delegáció felkérte a külügyminisztert, Kanada tegyen lépéseket „és kényszerítse a szovjet kormányt csapatainak magyar földről való visszavonására”.

Pearson nem kötelezte el magát. Elmondta a magyaroknak, hogy nyomást gyakorol az ENSZ-re, de figyelmeztetett, milyen veszélyes lehet egy „hirtelen és rossz” döntés.<sup>26</sup>

Napnyugtakor több száz magyar származású kanadai gyűlt össze a montreali Lengyel Háborús Veteránok Klubjában, hogy végighallgassa, mint éltetik a szónokok a felkelők szovjet elnyomás elleni harcát. Dr. Lengváry György, a helyi magyarok egyik vezetője követelte: „Az ENSZ-nek ki kell harcolnia, hogy szabad választásokat tartsanak Magyarországon.”<sup>27</sup>

<sup>25</sup> CNA, RG 2, 90–91/154, Box 47 H–17–1, *Winnipeg Free Press* 1956 október 27., *The Montreal Star*, 1956 október 27.

<sup>26</sup> Lásd fent; *The Globe and Mail*, 1956. október 29.

<sup>27</sup> *The Montreal Star* 1956. október 29.

Torontóban 3000 magyar vonult át a városon, hogy az előző napokban elesett honfitársaik emlékére koszorút helyezzenek el az ismeretlen katona sírjánál. A magyar templom Szent Erzsébet gyászmiséjén nyolcszáz gyászba öltözött magyar vett részt. A közösség militánsabb tagjai fegyveres segítséget kívántak adni a felkelőknek.

Aznap alakították meg az önkéntesekből és háborús veteránokból álló Szabadság Légiót. A papíron már többszázas nagyságrendű brigád toborzást szervezett torontói főhadiszállásukon, a Magyar Sport Clubban. Tömöry Jenő, nyugalmazott magyar tábornok, egy magyar frontharcos egyesület, a Rákóczi Szövetség elnöke vezette a Szabadság Légiót. Körülbelül száz montreali magyar csatlakozott lelkesen a légióhoz. A legtöbb önkéntes második világháborús veterán volt, aki tíz évvel korábban Kanada akkori szövetségese, a Szovjetunió ellen harcolt. „A fő kérdés, hogyan jussunk el Európába”, nyilatkozta a *The Morning Star*-nak a csoport egyik szóvivője. „Ha ez megtörtént, már képesek leszünk hadianyagot beszerezni.”<sup>28</sup>

1956. október 28., vasárnap

Öt nappal a magyar felkelés kezdete után a Biztonsági Tanács elkezdte megvitatni az Egyesült Államok, Nagy Britannia és Franciaország által betervezett napirendi pontot, a Magyarország elleni szovjet katonai intervenció elítélését, melyet Kanada is támogatott.<sup>29</sup>

A Tanács ülése alatt Ramabotham, az indiai delegáció egyik tagja értesítette a kanadaiakat, hogy a fő cél: a magyarok tudomására hozni, a nyugati hatalmak őszinte együttérzéssel kísérik figyelemmel szabadságért vívott harcukat.<sup>30</sup>

Az ottawai miniszterelnöki hivatalhoz továbbra is érkeztek Magyarországgal kapcsolatos táviratok. Így többek között a Montreali Északi Társaságtól, a Kanadai Finn Loyalistáktól, a Litván Kanadai Föderációtól, a Kanadai Tanács a Szabad Európáért részéről, és több helyi magyar szervezettől.<sup>31</sup>

A magyarok az utcára vonultak, hogy az új Magyarország mellett tüntessenek, és hogy felszólítsák Kanadát, de elsősorban az ENSZ-et a Kelet-Európában kiharcolt új szabadságjogok védelmére. Ottawában nagy felvonulást tartottak az ország minden részéről érkező hatszáz magyar résztvevővel. A legtöbb szovjet-csatlós ország kanadai emigrációban élő képviselői csatlakoztak a menetnek, és szolidaritásukat fejezték ki a magyarokkal. Többen 24 órás autótúrát követően a távoli Winnipegből érkeztek.

Miután az aggódó ottawai rendőrség nem adott engedélyt a felvonulásra, a résztvevők jelmondatokkal feldíszított autókban hajtottak a szovjet nagykövetséghez, egy ideges kanadai diplomata, James Baker „védelme” alatt. Innen a tüntetés a nemzeti háborús emlékműhöz vezetett. Koszorúztak, beszédek hangzottak el, és elénekelték a kanadai himnuszot. A szigorú önfegyelmet egy fiatal fiú éneke törte meg, aki belekezdett a magyar himnuszba. Felvonulásra került még sor Hamiltonban, Wellandban (ötszáz résztvevővel),

<sup>28</sup> Lásd fent.

<sup>29</sup> Kanada és az ENSZ 1956–57 (Külügyminisztérium, Ottawa, Kanada. Conference Series 1957. Ottawa: Edmond Cloutier, 1957): 29.

<sup>30</sup> Távirat Kanada állandó ENSZ-képvisletétől a külügyminiszterhez, 1956. október 29. CNA, RG, 84–85/150, Box 111, 8619–40, 2: 1952. január 2-től 1956. október 31-ig: A *The Montreal Star* 1956. október 29.

<sup>31</sup> NAC, RG 2 90–91/ 154-es Volume., 108 H–17–1.



és Windsorban (kétszáz résztvevővel). A montreali rendőrség sikeresebb volt egy (ottani) magyar tüntetés megakadályozásában, mint ottawai kollégáik, a francia nyelvű sajtó nem csekély felháborodására.<sup>32</sup>

1956. október 29., hétfő

A terv, hogy kanadai állampolgárok harcoljanak Magyarországon, több kormánytisztviselőt ejtett zavarba. A miniszterelnök két olyan táviratról értesítette a Külügyminisztériumot, melyek kanadai önkénteseknek a magyarországi harcokban való részvételével foglalkozott. Egy a vancouveri Magyar Felszabadítási Bizottságtól, egy a wellandi Kanadai Magyar Veteránok Egyesületétől érkezett. A táviratok a miniszterelnök elé kerültek. „Örömmel venném a minisztérium tanácsát, miként válaszoljunk ezekre a táviratokra, melyek hasonló problémákat vetnek fel, mint néhány évvel ezelőtt az izraeli önkénteseké,” írta T. Waiman-Wood.<sup>33</sup>

A magyar önkéntesek zavarbaejtő ügye továbbra is kísértette a Külügyminisztériumot. Október 30-án a *The Globe and Mail* ezt írta: „Tegnap késő estig megközelítőleg ezer, többnyire magyar származású személy jelentkezett a Szabadság Légióba.” Az elkövetkezendő néhány napban még további 3500 jelentkezőt vártak. Egész Kanadában majdnem 3000 kanadai magyar fejezte ki óhaját, szívesen harcolna az új Magyarorszáért. A montreali magyarok vezetői megpróbálták utat-módot találni körülbelül száz önkéntes eljuttatására a kommunistaellenes felkelőkhöz. Torontóban a légió ideiglenes főhadiszállásán ötszázan jelentkeztek. A winniepei magyar vezetők már realisabban gondolkodtak. Aznap ülésükön úgy határoztak, hogy e mostani helyzetben hazájuknak elsősorban pénzre, és nem emberekre van sürgősen szüksége.

A Kanadai Magyar Egyházak és Egyesületek által összehívott gyűlés úgy ítélte meg, értelmetlen lenne embereket küldeni. A hétvégén megtartott toborzáson csupán tízen jelentkeztek, hogy csatlakozzanak a felkelőkhöz.<sup>34</sup> Ennek ellenére, a biztonság kedvéért a Külügyminisztériumban úgy döntöttek, hogy konzultálni fognak az Egyesült Államokkal.

A Külügyminisztériumban Jules Léger ismertetőt készített Pearsonnak a Kanadában megjelent, Lengyelországgal és Magyarországgal foglalkozó vezércikkekről. Nagy megkönnyebbülésére a legtöbb vezércikk csak az események egyszerű elemzésére vállalkozott, együttérzését fejezte ki a magyarok mellett és reményét, hogy a szovjet birodalom szétbomlása megkezdődött. Az egyetlen határozott hang a *Winnipeg Free Press*-ben jelent meg.<sup>35</sup> Ez „széles körű segélyeket és óvatos diplomáciai lépéseket” javasolt. Egy ottawai szerkesztő osztotta Pearson azon véleményét, miszerint a Szovjetunió katonai ereje töretlen, és ez szükségessé teszi a NATO fenntartását.<sup>36</sup>

<sup>32</sup> *The Montreal Star* 1956. október 29., *Le Devoir* 1956. október 29.

<sup>33</sup> T. Waiman-Wood, Mr. A. S. McGillhez, Miniszterelnöki Hivatal Külügyi Osztálya, 1956. október 29., NAC, RG 2 90-91/154 Box 108, H-17

<sup>34</sup> *The Winnipeg Free Press*, 1956. október 30.; *The Montreal Star* 1956. október 30.

<sup>35</sup> 1956. október 29.

<sup>36</sup> Jules Léger memoranduma a miniszterhez, Sajtókommentárok Lengyelországról és Magyarországról, NAC, RG 25 84-85/150 Box 111, 8619-40-es File, 2: 1952. január 2-től 1956. október 31-ig.

Eközben a Külügyminisztérium telefonon küldött utasításokat a kanadai ENSZ delegációnak: Kanada nevében csatlakozzanak a francia, brit és amerikai kormány október 28-án a Biztonsági Tanácsban tett lépéseihez.<sup>37</sup>

1956. október 30., kedd

Időközben azonban megtalálták a magyar kérdés egy sokkal realisabb, sokkal kanadaiabb kezelési módját. A montreali magyar közösség harmincfős delegációja október 30-án, kedden délután Dorvalon, Montreal repülőterén gyűlt össze, hogy a Kanadai Királyi Légierő egy North Star gépének jó utat kívánjon, mely két tonna orvosi segéllyel megrakodva készült felszállásra. A gép déli egy órákor indult el Torontóba, hogy ott újabb három tonna segélycsomagot vegyen fel a budapesti harcokban megsebesültek megsegítésére, 40 000 kanadai dollár értékben. A Kanadai Vöröskereszt felkérte a Nemzetközi Vöröskeresztet, hogy a szállítmányt Bécsen keresztül juttassa el Magyarországra.<sup>38</sup>

Ezzel egy időben Ottawában aláírásra készen állt a kanadai–magyar kereskedelmi egyezmény. Az első kommuniké szerint a Kanadába érkező magyar áruk megkapták volna a legnagyobb kereskedelmi kedvezmény tarifáit. Az egyezmény az első kereskedelmi egyezmény lett volna a két ország között a második világháború óta. Ezt megelőzően a magyar áruk a kanadai egységes vámtarifa alá estek. A Kanada és Magyarország közötti kereskedelem ezekben az években igen alacsony szinten mozgott. 1955-ben a Magyarországra szállított kanadai exportárúk értéke 165 000 dollárt tett ki, és főleg lóheremagból, nyersbőrből és gyapjúból állt. Ugyanebben az évben a magyar import (elsősorban kristályüveg étkészletek, cirokseprűk, partvisok és gyermekjátékok) 125 000 dollárra rúgott. 1956 első felében Kanada 30 000 tonna búzát exportált Magyarországra, más jóval kisebb arányú árukkal együtt. Barabás Tibor, a magyar kereskedelmi delegáció vezetője, így foglalta össze Jules Léger október 30-i levelét: a montreali iroda egy magyar import-export ügynökség lerakata lenne, és nem a kormányé, nem több, mint öt magyar alkalmazottal, diplomáciai vagy konzuli mentesség nélkül, s csak a kereskedelmi egyezmény érvényben maradásáig állna fenn.<sup>39</sup>

Am a kanadaiakat a magyar önkéntesek ügye továbbra is foglalkoztatta. „Ezren állnak készen, hogy a Szabadság Légióban harcoljanak” – írta a *The Globe and Mail*.<sup>40</sup> Pearson, egy kissé aggódva, úgy döntött, sajtókonferenciát tart, és a kérdést a kabinet elé viszi. „Nincs olyan jogi tilalom, mely megakadályozna kanadai állampolgárokat abban, hogy Magyarországon a felkelő erők oldalán harcoljanak” – válaszolta Pearson torontói és montreali magyar érdeklődőknek. „Egyetlen Magyarországra tartó kanadai állampolgárnak sem kell attól tartania, hogy később nem térhet vissza Kanadába.” – nyilatkozta a miniszter az újságíróknak. Egyúttal azonban kételyét fejezte ki, hogy az ügy valamikor is gyakorlati

<sup>37</sup> Kanada állandó ENSZ képviselőjének távirata New Yorkból a Külügyminisztériumhoz 1956. október 30., NAC, RG, 84–85/150 Box 111, 8619–40-es File, 2; 1952. január 2-től 1956. október 31-ig.

<sup>38</sup> *The Montreal Star*, 1956. október 30.

<sup>39</sup> Kereskedelmi Egyezmény Magyarország és Kanada között, Legnagyobb Kedvezmény Elve, háború utáni, 1956. november 1, RG 25, 86/87/360, Box 62, 9376–A–40-es File, 2; 1956. március 8-tól 1956. május 30-ig, 1960.

<sup>40</sup> 1956. október 30. *The Globe and Mail*.

síkra terelődne. Véleménye szerint a magyarországi események arra mutatnak, a küzdelmek hamarosan véget érnek.<sup>41</sup>

A Külügyminisztérium hivatalnokai amúgy sem igyekeztek útlevelemmel ellátni a harca kész kanadai-magyar szabadságharcosokat.

1956. október 31., szerda

A kabinet összeült Ottawában, hogy a kanadai magyar „fantom-hadseregéről” tárgyaljon. Pearson azzal nyitotta meg a ülést, hogy több magyar származású állampolgár érdeklődött, lehetséges-e, hogy ő az oroszok ellen Magyarországon harcoljon. Az 1937-ben elfogadott „Kanadai állampolgárok külföldi hadseregben való szolgálatára vonatkozó törvény” értelmében törvényszegést követ el az a kanadai állampolgár, aki egy nem ellenséges országgal hadban álló külföldi állam hadseregébe önkéntesként bevonul. Nem ütközne törvénybe azonban egy másik ország belső harcaiban részt venni, hacsak az államtanács nem hoz kifejezett tiltó rendeletet. A miniszter szerint ilyen döntés nem született a magyar ügygel kapcsolatban, és nem is gondolnak hasonló lépésre. Így jogi akadálya nem volt, hogy kanadaiak csatlakozzanak a magyar szabadságharcokhoz. Természetesen a magyar állampolgároknak esetleg nehézségeik lehetnek a Kanadába való visszatéréskor, csakúgy, mint a magyar származású kanadai állampolgárnak Magyarországra utazáskor. A kérelmek száma egyébként valószínűleg alábbhagy majd, amint az oroszok kivonulnak Magyarországról. Addig is az a javaslat merült föl, tájékoztassák az illetőket a jogi helyzetről.<sup>42</sup>

Nem sokkal ezután Washington érzelmeit próbálták kipuhatolni a légiós ügygel kapcsolatban. Az önkéntesek egy torontói szóvivője szerint csoportja összehangolta tevékenységét az amerikai magyarokkal, és éppen New York-i jeladásra vár. Léger tudni szerette volna, vajon az amerikai Külügyminisztérium támogatja, ellenzi vagy figyelembe sem veszi az egyre duzzadó magyar légiót. Az amerikai Külügyminisztérium nem ellenezte a Szabadság Légió megalakulását, ugyanakkor megjegyezte, hogy amerikai állampolgároknak 1956. február 3-a óta tilos Magyarországra utazniuk.<sup>43</sup>

A NATO, Kanada teljes egyetértése mellett, továbbra sem mutatott semmilyen érdeklődést a magyar forradalom iránt. L. D. Wilgress nagykövet jelentette Párizsból: „Kétség sem férhet hozzá, hogy a magyarországi és a többi csatlós országbeli fejlemények nagyobb időt foglaltak volna el a Tanács munkájából, ha a palesztinai fejlemények nem olyan drámaiak. Emiatt a Tanács október 31-i zárt ülésén a Magyarországot érintő megbeszélés nagyon rövid volt, és csupán információcserére vonatkozott. Portugáliával egyetemben elmondtuk, hogy kormányaink levélben értesítették a főtítkárt, támogatják az ügyben a Nagy-Britannia, Franciaország és az Egyesült Államok kezdeményezésére a Biztonsági Tanácsban tett lépéseket.”<sup>44</sup>

<sup>41</sup> NAC, RG 25, 84–85/150, Box 111, 8619–40-es File, 2: 1952. január 2-től 1956. október 31-ig

<sup>42</sup> Kabinet összefoglaló, 1956. október 31., NAC, RG 2, 5775-ös Volume., Canada Cabinet Conclusions, Top Secret, Vol. 51, 1956. aug. 3–1956. nov. 3.

<sup>43</sup> Heeney Washingtonból a magyarországi önkéntesekkel kapcsolatban, 1956. november 3., NAC, RG 25, 86–87/360 Box 32, 8619–40-es File, 3: 1956. november 1-től 1956. november 7-ig, a Külügyminisztérium Washingtonnak 1956. november 1-én, NAC, RG 25 86–87/360 Box 32 8619–40 3: 1956. november 1-től 1956. nov. 7-ig.

<sup>44</sup> A NATO a Külügyminisztériumnak, 1956. október 31., NAC, RG 25, 84–85/150, Box 111, 8619–40-es File, 2; 1952. január 2-től 1956. október 31-ig.

Ez nem feltétlenül volt kedvezőtlen fejlemény Kelet-Európa számára. Az október 30-i moszkvai deklaráció után általános optimizmus lett úrrá a világon, hiszen ez elismerte a szocializmushoz vezető utak különbözőségét. Ez az optimizmus elérte Ottawát is. Jules Léger, külügyi államtitkár a legtöbb kanadai diplomáciai kirendeltséget arról értesítette, hogy Kanada elérte célját, véget ért Magyarországon a vérontás. A Külügyminisztérium minden Magyarországot érintő megbeszélést el kívánt halasztani a Biztonsági Tanácsban, míg a helyzet nem tisztázódik, vagy legalább, míg az új magyar delegáció meg nem érkezik New Yorkba. „Remélem, ha a megbeszéléseket folytatják, a nyugati hatalmak nem engednek az olcsó csábításnak, és nem kezdik a győzelmet saját propagandájuk sikerének elkönyvelni” – fejezte be táviratát az államtitkár.<sup>45</sup>

A magyar forradalom egyre szélesebb körű támogatást élvezett a kanadai közvéleményben belül. Az egymillió tagot számláló Kanadai Szakszervezeti Kongresszus (CLC) tervet készített, hogyan lehetne a kelet-európai munkások független szakszervezeteinek kiépítésében segíteni. A szervezet elnöke, Claude Jodoin szerint minden helyi CLC szervezetet felkérnek majd, járuljanak hozzá egy „a szovjet elnyomás alatt szenvedő európai munkások megsegítésére létrehozott nemzetközi szolidaritási alaphoz”.<sup>46</sup> Montrealban a magyar közösség megszerezte A. K. Hugessen szenátor, Léger kardinális és Ernest G. Weeks vezérőrnagy támogatását a Nemzetközi Megmentési Bizottság számára. Az alighogy megalakult Magyar Segélyalap már 10 000 dollárt gyűjtött össze, és továbbra is érkeztek az adományok Fehér Mihály tiszteletes irodájába, aki az Alap lelkipásztora és elnöke volt.<sup>47</sup> M. J. Coldwell szociáldemokrata CCF vezető elítélte a Szovjetuniót és gazdasági segílyt sürgetett Magyarországnak. A magyar kereskedelmi delegáció még mindig Montrealban várakozott, hátha folytatódna a tárgyalások a kereskedelmi szerződésről. A négytagú magyar kereskedelmi delegáció megbízólevelét érvényesnek fogadták el Ottawában, amit az adott körülmények között a Nagy Imre-kormány de facto elismerésének is lehetett tekinteni.<sup>48</sup> Sajtótájékoztatóján Pearson még inkább bátorította a magyarokat. „A kanadai–magyar egyezményt elfogadtuk, egyszerűen már csak az aláírás van hátra.” Magyarországon a helyzet „magától kiforr”, és az egyes nemzetek többet használnak, ha segílyeikkel támogatják a magyarokat. Egy NATO-beavatkozás esetében az oroszok azt állíthatnák: a Nyugat meghódítja Magyarországot. Ezt mindenképpen el kell kerülni.<sup>49</sup>

Am Pearson benemavatózási politikája nem jelentette azt, hogy nem folyt diplomáciai tevékenység a Nagy-kormány érdekében. A miniszter táviratozott követének, Escott Reidnek Új Delhibe, próbálja meggyőzni Nehrut, ne halogassa tovább a szovjetek magyarországi tetteinek nyilvános elítélését.<sup>50</sup>

De Egyiptom inváziója után már nem lehetett a harmadik világ segítségére számítani magyar ügyben. „Partraszállás Szueznél”, „Kanada ellenzi az egyiptomi megszállás brit és francia tervét nyilatkozta Pearson” írta főcímeiben a torontói *The Globe and Mail*.

<sup>45</sup> Léger Londonnak, Washingtonnak, Párizsnak, 1956. október 31-én, NAC, RG 25, 84685/150 Box 111, 8919–40-es File, 2: 1952. január 2-től 1956. október 31-ig.

<sup>46</sup> *The Montreal Star* 1956. november 1.

<sup>47</sup> Lásd fent.

<sup>48</sup> *The Gazette, Montreal* 1956. október 31.

<sup>49</sup> *The Montreal Star*, 1956. október 31.

<sup>50</sup> Escott M. Reid: *Hungary and Suez*, 1956: *A View from New Delhi Oakville, Mosaic Press* 1987, p. 41.

1956. november 1., csütörtök

A kanadai magyar légió terve nem Magyarország orosz megszállóit félemlítette meg, hanem a félénk magyar emigráns vezetőket és az ottawai tisztviselőket. Reggel Pearson munkatársai magyar vezetőkkel találkoztak a miniszter hivatalában. A Kanadai Magyarok Szövetségének elnöke ezen a megbeszélésen kijelentette: „Lebeszéljük a jelentkezőket, hogy Magyarországra menjenek, mint önkéntesek. Feljegyezzük nevüket és címüket és megkérjük őket, álljanak készenlétben, ha a későbbiekben szükség lenne szolgálataikra. Meggyőződésünk, hogy örültség lenne támogatni ezt a mozgalmat, és egy-két hét elteltével kevés kivétellel elpárolog az önkéntesek lelkesedése.” R. A. D. Ford, a Külügyminisztérium európai részlegének vezetője értesítette Pearsont, már lépéseket tettek, hogy adminisztratív úton késleltessék a Magyarországra utazáshoz szükséges személyi okmányok kiállítását.<sup>51</sup> Ezzel egyidejűleg Ford írásban azt javasolta minisztériuma konzuli osztályának, hogy kifejezetten szabotáljanak minden magyarországi utazási kérelmet.

A magyar légió ügye azonban csak egy volt a kanadai–magyar kereskedelmi megállapodás akadályai közül. A kabinetülés összefoglalója szerint Pearsont megkereste a magyar delegáció vezetője, és azt kérte, halasszák el a kereskedelmi egyezmény megkötését, amíg lehetőségük nyílik kapcsolatba lépni kormányukkal Párizsból. A miniszter, a pénzügyminiszter és a kereskedelmi miniszter jóváhagyásával azt javasolta, hogy a párizsi kanadai nagykövetet hatalmazzák fel az egyezmény aláírására.<sup>52</sup> A Külügyminisztérium azonnal táviratozott párizsi nagykövetének. „Ottawában kereskedelmi egyezményről tárgyalt Magyarország és Kanada, melyet most Párizsban kell aláírni, hogy a magyar delegáció vezetőjének, Barabás Tibor úrnak alkalma nyíljon kormányával kapcsolatba lépnie. Az egyezményt Desy és Barabás urak írják alá. Desy teljes felhatalmazást kap az aláírásra.”<sup>53</sup>

Am ezen a napon nem Párizs volt a kanadai diplomácia központja. A Biztonsági Tanács New Yorkban ült össze. A kanadai delegáció jelentése szerint kevés esély volt a magyar kérdéssel való megegyezésre.<sup>54</sup>

Kanada londoni főbiztosa az ENSZ várható lépéseiről tárgyalt Brimelow-val, a Brit Külügyminisztérium Északi Osztályának vezetőjével. A britek örömmel fogadták a magyar semlegesség kinyilvánítását, de nem óhajtották azt garantálni. A brit ENSZ-delegáció olyan utasításokat kapott, hogy bízta magát az Egyesült Államok irányítására, határozza meg ő az irányelveket.<sup>55</sup>

Magyarország ügyében Kanada az ENSZ-ben végül is nem folytatott önálló politikát.

A budapesti események a kanadai kommunista mozgalomra is komoly csapást mértek. „...a szovjet csapatok jelenléte Budapesten csak feldühítette az embereket és hozzájárult a

<sup>51</sup> Kanadai önkéntesek Magyarországra utazása, R. A. D. Ford a Konzuli Osztálynak, 1956. nov. 1., NAC, RG 25, 86–87/360 Box 32, 8619–40-es File, 3: 1956. nov. 1-től 1956. nov. 7-ig.

<sup>52</sup> Kabinet összefoglaló, 1956. nov. 1 NAC, RG2, 5775-ös Volume., Canada Cabinet Conclusions, Top Scret, Vol. 51, 1956. aug. 3-tól 1956. nov. 3-ig.

<sup>53</sup> Kereskedelmi megállapodás Kanada és Magyarország között, Legnagyobb Kedvezmény Elve, 1956. nov. 1, RG 25, 86/87/360 Box 62, 9376–A–40-es File, 2: 1956. márc. 8-tól 1960. máj. 30-ig.

<sup>54</sup> Az állandó képviselőről New Yorkból a külügyminisztériumnak, 1956. nov. 1 NAC, RG 25, 86–87/36\$, Box 32, 8619–40-es File, 3: 1956. nov. 1-től 1956. nov. 7-ig.

<sup>55</sup> London a Külügyminisztériumnak, 1956. nov. 1 NAC, RG 25 86–87/360 Box 32, 8619–40-es File, 3: 1956. nov. 1-től 1956. nov. 7-ig.



felkelés továbbterjedéséhez. A nemzeti önrendelkezés minden magyar és minden demokratikus gondolkodású ember elidegeníthetetlen joga. Reméljük, helyreáll a béke, de a szocializmus neve többé már nem lehet makulátlan” – írta egy kommunista újság Torontóban.<sup>56</sup> A kanadai magyar kommunista újság megünnepelte a Vörös Hadsereg kivonulását Budapestről, és felszólított minden magyart, hogy segítse hazáját.<sup>57</sup>

Ekkorra már a legtöbb kanadai figyelemmel kísérte a magyar eseményeket. A torontói Massey Hallban tartott nagygyűlésen „ujjongva fogadták Alland Grossman (progresszív-konzervatív képviselő, Toronto, St. Andrew) beszédét, aki szerint Kanadának a magyarok és a többi kommunista önkény alatt senyvedő milliók tudomására kell hoznia, hogy nemcsak erkölcsi segítséget kapnak hamarosan, hanem olyant is, ami csatákat nyerhet.” Phillips főpolgármester Toronto nevében beszélt. Erkölcsileg, anyagilag és emberekkel is támogatni kell a magyar forradalmat. A Kanadai Vöröskereszt Magyar Segélyalapjának ott a helyszínen adakoztak az emberek. Táviratban értesítették St. Laurent-t hálájuk kifejezéséről, de nemzetközi garanciákat kívántak Magyarországnak.<sup>58</sup>

J. Léger külügyi államtitkár biztosította Horváth Istvánt, a wellandi magyarok lelkipásztorát, hogy a kanadai kormány megpróbálja enyhíteni Magyarország szenvedéseit, és együttérzést kelteni a magyarok iránt.<sup>59</sup> Vérlazmát és orvosi segílyt ajánlott fel a Kanadai Magyar Veteránok Wellandi Szervezetének, de (a tényeket meghamisítva) figyelmeztette őket: „... bár megértjük azt a törekvésüket, hogy önkénteseket küldjenek Magyarországra, lehetséges, hogy egy ilyen lépés jogi nehézségekbe ütközik. Kanada 'kanadai állampolgárok külföldi hadseregben való szolgálatára vonatkozó törvény'-e *megtiltja* [kiemelés tőlem – H. P.] a kanadai állampolgároknak, illetve a Kanadában élő idegeneknek, hogy külföldi fegyveres erőkhöz csatlakozzanak egy külföldi konfliktus esetén, hogy ilyen célokra kanadai állampolgárokat toborozzanak vagy szállítsanak.”<sup>60</sup>

A kanadai magyarok legtöbbje nagyra becsülte Pearsont, és bízott benne, azt remélve, ő majd nem engedi, hogy Magyarország kikerüljön a világ figyelmének fókuszából. Egy népszerű magyar hetilap még egy Pearson-idézetet is konstruált, miszerint, ha a szovjetek nem engednének a világ nyomásának, a magyar szabadságharcosok fegyveres segítséget kapnának a Nyugattól.<sup>61</sup>

1956. november 2., péntek

Mihelyt a magyar forradalom antikommunista jellege világossá vált, a hivatalos politika felkarolta a kanadai magyarok nemzetük javáért végzett munkáját. Az ország közvéleménye egyszerre csak roppant együttérzéssel tekintett Magyarországra. Különösen, a magukat a szuezi angol–francia intervenciótól elhatároló liberálisok számára, a magyar forradalom politikai tőkévé vált. A bevándorlási és állampolgári ügyekért felelős miniszter, J. Pickersgill, támogatta kanadai magyarok delegációjának kérelmét, amely a Külügyi-

<sup>56</sup> Vochenblatt 1956. nov. 1 NAC, RG 25 86–87/360 Box 32 8619–40-es File, 3; 1956. nov 1-től 1956. nov. 7-ig.

<sup>57</sup> *Kanadai Magyar Munkás*, 1956. nov. 1.

<sup>58</sup> *The Globe and Mail* 1956. nov. 2. H–17–1.

<sup>59</sup> 1956. nov. 2., NAC, RG 2 90–91/154 Vol. 108 H–17–1.

<sup>60</sup> 1956. nov. 2., A külügyi államtitkár Nicholas Essónak, a Kanadai Magyar veteránok Wellandi Szövetségének, NAC, RG 2 90–91/154 Vol. 108 H–17–1.

<sup>61</sup> *Kanadai Magyarság* 1956. nov. 3.

nisztériumtól kért kihallgatást. A miniszter szerint a delegáció a kanadai magyarok többségének óhaját fejezte ki. Torontóban, Paul Hellyer Pearson nevében beszélt, és óriási tapsot kapott a magyaroktól.<sup>62</sup>

A Kanadai Hírnökök jelentette Bécsből, hogy előző este öt tonna segélyt szállított Budapestre a Kanadai Vöröskeresztől a Kanadai Királyi Légierő egy North Star típusú gépe, hozzátéve, hogy „a járatot maga St. Laurent miniszterelnök engedélyezte.”<sup>63</sup>

A közvélemény ezt követő ovációja segített a kanadai Liberális Párt jó hírének. A *The Montreal Star* büszkén hozta le a következő olvasói levelet: „Uram, a kanadai magyarok nevében legőszintébb hálánkat szeretnénk kifejezni mélyen tisztelt Lester B. Pearson külügyminiszter úrnak, amiért önként készen állt, hogy ügyünket az ENSZ Biztonsági Tanácsa elé vigye. Nagylelkűségéért hálánkat kifejezve, minden tőlünk telhetőt megteszünk, hogy egész Magyarország tudomására hozzuk: nagyszerű embert találtunk a Nyugaton, aki hajlandó volt küzdelmünkben segíteni és ezért neve örökké él emlékezetünkben. Egy magyar.”

De az aznap délutáni szalagcímek már így szóltak: „A Vörös Hadsereg előzönl Magyarországot”.<sup>64</sup>

1956. november 3., szombat

A kanadai kormány ezen a napon már felmérte, hogy a magyar forradalom sorsa megpecsételődött. Jules Léger, a Külügyminisztériumban a Kelet-Európával kapcsolatos politika felelőse, a következőket jelentette Pearsonnak:

„Az oroszok kivonultak Budapestről. Az egész magyar hadsereg és légierő a felkelők kezébe ment át. Még mindig bizonytalan, milyen presztízzsel és hatalommal bír az új kormány... a felkelők eltökélt orosz- és kommunistaellenesek. Szovjet páncélos alakulatok léptek az ország területére a Szovjetunió és Románia felől. Katonai hírszerzésünk információi szerint a szovjetek magyarországi katonai jelenléte legalább három hadosztályra növekedett. Páncélos hadoszlopok zárták le az osztrák–magyar határt, és úgy tűnik, a Bécs–Budapest telefonvonalakat elvágták. A főbb repülőterek, vasutak és autótutak állítólag mind a szovjetek kezében vannak. Nagy Imre ENSZ-segítséget kér a Varsói Szerződésből való kilépéshez és a semlegesség biztosításához. Tudomásunk szerint a Varsói Szerződés nem rendelkezik kilépéssről...”<sup>65</sup>

A kanadai sajtó osztozott Léger félelmében. Helyzetértékelésükben nemcsak az oroszokat vádolták. A montreali *Le Devoir* szerint a magyarok egyenesen a szuezi agresszió áldozatai voltak. A szuezi válság felerősítette Moszkva támadó szándékát a közép-európai és balkáni eloroszosítással küzdő folyamatokkal szemben. Most, hogy az oroszok újra bevonultak Budapestre, a szuezi agresszió elsődleges áldozatai a magyarok lettek.<sup>66</sup> A *The*

<sup>62</sup> Mary E. Macdonald Mr. Daynek, Látogatás Ottawába, A Kanadai Magyar Szervezet delegációja, 1956. nov. 2., de. 10 óra, a Miniszter irodája, NAC, RG 25 86–87/360 Box 32 8619–40-es File, 3: 1956. nov. 1-től 1956. nov. 7-ig.

<sup>63</sup> *The Montreal Star* 1956. nov. 2.

<sup>64</sup> Lásd fent.

<sup>65</sup> Jules Léger memorandum a miniszterhez, A magyar helyzet, 1956. november 3. NAC, RG 25, 86/87/360, Box 32, 8619–40 3: 1956. nov. 1-től, 1956. nov. 7-ig.

<sup>66</sup> 1956. nov. 3.

*Globe and Mail* szerkesztői aznap szombati számukban az amerikaiakat támadták, akiknek „... rövidlátó letargiája tragikus eredményt szült. Budapestet újból szovjet gyűrű veszi körül... a magyar helyzetet valamilyen jövőbeli tárgyalásért hajították félre.”

A *Kanadai Magyarorság* szombati számában ugyancsak az Egyesült Államokat és a Nyugatot vádolta, amiért nem segítik Magyarországot.

A kérdés, amelyet nyilvánosan nem vitattak meg, az volt, vajon Kanada tehet-e valamit a Nagy-kormány szovjet megbuktatása ellen. Léger szerint igen. Pearsonnak ezt így magyarázta: „Az angolok és franciák ENSZ-szel való szembeszegülése miatt erősebb pozícióban érezhetik magukat, s így inkább megtagadják majd az ENSZ követeléseit és ragaszkodnak Magyarország szovjet irányításához... nem áll a nyugati hatalmak érdekében, hogy túlságosan felpörgessék Kelet-Európában az eseményeket, bár az igazat megvallva teljesen passzívan viselkedtünk a Budapesten zajló események alatt. A történelem menetét kezdettől fogva a magyarok irányították. Maguk az oroszok hozzájárulásukat adták, hogy a kelet-európai országokhoz fűződő viszonyuk alapjait újratárgyalják... A szuezi válság kitörése előtt még arra is hajlandóak lettek volna, hogy csapataik Lengyelországból, Csehszlovákiából és Magyarországból való kivonásáról tárgyaljanak. Ha a Nyugatnak ekkor lehetősége nyílt volna diplomáciai lépéseket kezdeményezni, a legmegfelelőbb időpontban vethette volna fel a nyugati erők Németországból való kivonását cserébe a szovjet erők Kelet-Németországból és Kelet-Európából való kivonulásáért. A szovjet birodalom azonnal összeomlott volna Kelet-Európában, amint kivonul a szovjet hadsereg a régióból.” „És végül, hacsak a Nyugat nem fejezi ki szolidaritását és együttérzését a magyarok iránt, tekintélyünk utolsó morzsáit is elveszítjük Kelet-Európában.” Léger remélte, még nem veszett el minden. Talán az oroszok még tartanak a nyugati beavatkozástól, miután a szuezi válság befejeződött. Tisztában volt a Moszkvát megosztó véleménykülönbségekkel is. Másrészt látta, milyen gyorsan alakult át egy titoista jellegű mozgalom dühödő oroszellenességgé és antikommunista felkeléssé, érzékelte a budapesti kormány szovjetellenességét és a szuezi közjáték adta nagyszerű lehetőséget, ami az oroszoknak kifogás és időnyereség is volt egyszerre, hogy visszatérjenek az erő politikájához Magyarországon.<sup>67</sup>

Ezen a napon Barabás Tibor, aki még mindig Montrealban tartózkodott, a forradalmi Nagy Imre-kormány képviselőjeként lépett fel. A folyamatban lévő tárgyalásokkal kapcsolatban Barabás így írt Légernek: „Összintén remélem, hogy megbeszéléseink az országaink közötti szorosabb kapcsolat felé tett első lépések. Együttal hadd ragadjam meg az alkalmat, hogy elmondjam, a magyarok mindig hálásak lesznek azért a készségért, amivel Kanada népe országunk jelen küzdelmeiben segíteni próbált szenvedéseink csökkentésében. Meghat bennünket az a mély együttérzés, amivel nemzetük országunk demokráciájáért és függetlenségéért vívott harcát figyeli.”<sup>68</sup>

Ezalatt a budapesti Nagy-kormány felhívását követően a Biztonsági Tanács újból összeült, hogy megtárgyaljon egy a Magyarország belügyeibe való esetleges szovjet katonai beavatkozást elítélő határozatot.<sup>69</sup>

<sup>67</sup> Lásd 64. sz. jegyzet.

<sup>68</sup> Barabás Tibor, a magyar kereskedelmi delegáció vezetője, Montrealban Jules Légerhez, Ottawába, 1956. nov. 3., NAC, RG 86-87/360, Box 32, 8619-40, 3: 1956. nov. 1-től.

<sup>69</sup> 1956. nov. 3., NAC, RG 25, 86-87/360., Vol. 152, 5475-dw-51-40-es File, Vol. 1.

A *The Globe and Mail* vezércikkírója gyorsan reagált: „Ha az ENSZ a magyar felkelést még korábban megvitatja, sem kerülhetett volna sor az ENSZ fizikai beavatkozására. Erénye az lett volna, hogy a világ felháborodása éles, hideg reflektorfénybe vonja a kérdést. A tankok újabb invázióját ez, ha ideiglenesen is, talán megállíthatta volna. S ami nem kevésbé fontos, a Szovjetunió árnyszövetségesei, az úgynevezett semleges nemzetek, megtakaríthatták volna annak felelősségét, hogy álláspontjukat szilárdan és visszavonhatatlanul kifejtse.”<sup>70</sup> Ugyanezzel kapcsolatban érkezett meg Escott Reid távirata Új Delhiből: „Nagy segítségére lehetnének indiai barátainknak, ha szövetségeseinkkel együtt sarokba szorítanánk Krisna Menont az ENSZ-közgyűlésen, és azonnal erős nyomást gyakorolnánk rá a magyar kérdésben. Miénk az esély, hogy a világ erkölcsi közvéleményét a kelet-európai szovjet gyarmatosítás ellen fordítsuk.”<sup>71</sup>

Torontóban tizenkétezeres tömeg vonult fel. A Parlament előtt beszédek hangzottak el, melyek katonai segítséget sürgettek Magyarország számára. Roberts főállamügyész arra szólította fel a NATO-t, hogy küldjön hadsereget Magyarországra.<sup>72</sup>

Közben Pearson értesítette a kabinetet az oroszok újbóli inváziójáról. Ezúttal a szovjet rezsim már kendőzetlen arcát mutatta.<sup>73</sup> A Külügyminisztériumban Léger Pearson másnapi, az ENSZ közgyűlésének rendkívüli ülésén esedékes beszédének Kelet-Európával foglalkozó részét készítette. Léger a következő szöveget javasolta Pearsonnak:

„Remélem, a szovjet vezetők felismerik annak szükségét, hogy Kelet-Európa szabadságát és egyenlőségét garantálják. Egy moszkvai nyilatkozat szerint készen állnak a Kelet-Európa-hoz fűződő viszonyuk átalakításáról ezek szerint az alapelvek szerint tárgyalni. A szovjet csapatok újbóli bevonulása Magyarországra természetesen cáfolja a fenti szándékot. A szovjet vezetőkhez szeretnék fordulni, és felkérni őket, tiszteljék a magyar nép jogait és saját nyilatkozatuk szellemét.”<sup>74</sup>

1956. november 4., vasárnap

Öt órával a Budapestet ért szovjet támadás után, hajnali három órakor New Yorkban összeült a Biztonsági Tanács. Az ENSZ rendkívüli közgyűlését pedig délutánra hívták össze, hogy Magyarország ügyét megvitassák. De Pearson végig a Közel-Keletet tartotta szem előtt, még akkor is, amikor a Nagy-kormány sorsa a figyelem középpontjában állt. Ottawának küldött táviratában így írt: „Nem szükséges kiemelni, milyen fontos az ENSZ számára és a nyugati és ázsiai országok kapcsolatának szempontjából a magyar ügygel kapcsolatos szavazat.”<sup>75</sup>

<sup>70</sup> 1956. nov. 3.

<sup>71</sup> Reid Új Delhiből a Külügyminisztériumnak, 1956. nov. 3-án, NAC, RG 25, 86–87/360, Box 32, file 8619–40, 0. rész, 1956. nov. 1-től 1956. nov. 7-ig.

<sup>72</sup> Kanadai Magyarorság 1956. nov. 10.

<sup>73</sup> Kabinet határozatok 1956. nov. 3., NAC RG 2, Vol. 5775. Canada Cabinet Conclusions, Top Secret, Vol. 51, 1956. aug. 3.–1956. nov. 3.

<sup>74</sup> J. L. javaslata Pearson beszédének kelet-európai vonatkozásaihoz, 1956. nov. 3., NAC RG 25, 86–87/360, Box 32, 8619–40, 3: 1956. nov. 1-től 1956. nov. 7-ig.

<sup>75</sup> Pearson New Yorkból a Külügyminisztériumnak 1956. nov. 4-én, NAC, RG 25, 86–87/360, Box 32, 8619–40, 3: 1956. nov. 1-től 1956. nov. 7-ig.

Kanada számára a legfontosabb az volt, hogy megakadályozza a Brit Nemzetközösség ázsiai tagjainak elidegenedését a szuezi válság miatt. Miután Pearson visszautasította, hogy akár elismerje, akár elítélje Egyiptom angol–francia–izraeli invázióját, azét a harmadik világbeli országét, amelynek szuverenitása sokkal fontosabb volt India számára, mint Magyarországé, s miután már nem volt remény a Nagy-kormány visszahelyezésére november 4-e után, nem maradt más reális módja az Indiával való nemzetközi kooperációnak, mint egy új, együttes szovjetellenes propagandakampány. Ha a harmadik világ ki akarja vonni a Nyugatot Szuezből, a keleti és nyugati események párhuzamos tárgyalása felgyorsíthatja a folyamatot. A bűvészmutatvány abban rejlett, hogy mindkét ügy hasonló megoldást nyerjen, anélkül, hogy a két jelenség közé egyenlőségjelet kéne tenni. Pearson megközelítése tökéletesen megfelelt ennek a célnak.

A magyar kérdés a sürgősséggel összehívott közgyűlés elé került. Az újabb amerikai határozatot támogató nyilatkozatában Pearson Magyarország fegyveres invázióját mint „a történelem egyik legnagyobb és legsötétebb árulását” jellemezte. Az ENSZ alapelvei szerint szembeállította a szovjet akciót Anglia és Franciaország döntésével, akik beleegyeztek, hogy rendőri szerepkörüket Egyiptomban ENSZ erőkné adják át. Egyúttal kérte ENSZ megfigyelők beengedését Magyarországra, és kiállt Magyarország azon joga mellett, hogy maga válassza meg kormányát.<sup>76</sup>

A kanadai magyar közösség a nap híreitől kétségbe esett. Ötszáz aláírást csatoltak ahhoz a távirathoz, melyet a következő szöveggel küldtek el Louis St. Laurent-nak: „Az albertai Edmontonban és környékén élő magyar és magyar származású polgárok nevében kérjük, lehetőségei szerint tegyen meg mindent, hogy honfitársaink segítségére legyen, akik Magyarországon most orosz támadásnak vannak kitéve. Kanada és a világ összes magyarja élete végéig hálás lesz Önnek és kormánynak bármely segítségért, amelyet haláltusáját vívó hazáknak adhat. Éljen a szabadság!”<sup>77</sup>

Litvániai származású torontói kanadaiak ugyancsak megkeresték a miniszterelnököt a Szovjetunió által brutálisan megtámadott Magyarország ügyében, és megkérték a kormányt, támogassa és segítse a Nagy-kormányt. A Kanadai Magyarok Szövetsége még a leszámolásnak ezen a napján sem tudott határozottan állást foglalni. Csak arra merték kérni a miniszterelnököt, tegyen diplomáciai lépéseket Magyarország érdekében. „Mi, magyar származású kanadaiak teljes támogatásunkról biztosítjuk Miniszterelnök Urat minden lépésében, mely szerinte a béke és szabadság ügyét szolgálja.”, így a távirat.<sup>78</sup>

A Szovjetunió tizenkilenc, Kanadában élő nemzetiségének több mint kétezer résztvevője tartott tiltakozó gyűlést vasárnap a montreali Forumban. A magyar és más elnyomott országok képviselői tapsolva, sírva álltak a Forumban, ahol megtudhatták, hogy a megoldás kulcsa az ENSZ kezében van. „... Ha csak egyetlen ENSZ-katonát elküldenének, máris lehetőség nyílna a sikerre” – mondta dr. Lengváry György, a Kanadai Magyar Szervezet quebeci tagozatának vezetője. Értesítette a miniszterelnöki hivatalt, hogy az egybegyűlt tömeg a magyar ügy mellé állt, és készek bármi tőlük telhetőt megtenni ennek szolgálatá-

<sup>76</sup> 1957. ápr. 23., NAC, RG 25, 86–87/336, Vol. 152, file 5475–dw–51–40 Vol. 1., Pearson nyilatkozata a Közgyűlés rendkívüli ülésén, a Miniszterelnök a nemzethez, (Lásd még Middle East Collection) 1956. nov. 4., NAC, RG 2, 90–91/154 Box 47 H–17–1b, *The Globe and Mail* 1956. nov. 5.

<sup>77</sup> Táviratok a Miniszterelnöknek, 1956. nov. 4., NAC, RG 2, 90–91/154, Vol. 108 H–17–1.

<sup>78</sup> Lásd ugyanott.



ban. De a montreali rendőrség nem engedélyezte az estére tervezett fáklyásmenetet. A kanadai magyarok Port Colborne-ban is tömeggyűlést szerveztek. A miniszterelnökhöz küldött táviratukban hálájukat fejezték ki, amiért a kormány elítélte a Magyarország elleni szovjet agressziót és sürgette St. Laurent-t, utasítsa Pearson-t, érje el az orosz csapatok azonnali kivonulását és a rombolás és vérontás végét jelentő ENSZ-akció elindítását.

A saskatchewan-i Reginában, ahol a helyi Nagy Tanács gyűlést hívott össze vasárnapra, csak hatvan ember jelent meg, többen közülük németek. Egy David Gorlie nevű skót együttérzésének adott hangot.<sup>79</sup>

A Magyarország számára oly végzetes nap estéjén Kanada miniszterelnöke televíziós beszéddel fordult a kanadaiakhoz:

„Célunk, hogy Kelet-Európa népei maguk választhassák meg államformájukat, élhessenek ezzel az általuk már évek óta nem élvezett alapvető emberi joggal. A Szovjetunió döntése, hogy egy szomszédos ország ellen katonai erővel lép fel, komolyan veszélyezteti azt a békét, melynek megőrzéséért és megvédelmezéséért az ENSZ Alapokmány aláírásakor elköteleztük magunkat.”<sup>80</sup>

A miniszterelnök megkísérelte megnyugtatón honfitársai felborzolt kedélyeit, és megmagyarázni Pearson lépéseit. A közvélemény azonban elsősorban nem a „merész és fegyvertelen magyar nép” vereségével, sokkal inkább az ENSZ-főtitkár Szuezzel kapcsolatos önálló álláspontjával volt elfoglalva.<sup>81</sup>

## POST MORTEM

A szovjet intervenció után újra felmerült a vita, mit lehetett volna tenni a megelőző tizenhárom napban. A *Le Devoir* véleménye szerint a nyugati csapatok jelenléte, vagyis a Nyugat-Európában állomásozó NATO egységek, beleértve a kanadaiakat is, fegyverekkel láthatták volna el a felkelőket a régi gyarmati birodalom visszahódítása helyett.<sup>82</sup> Escott Reid hasonló következtetésre jutott, mikor leszögezte, az orosz csapatok Magyarországról való kivonása fejében a Nyugat „beleegyezhetett volna csapatai kivonásába Németországból, így egy európai ütközőzónát hozva létre.”<sup>83</sup>

November 4-e után a kanadai politikusok már csak a világ közvéleményét szerették volna éberen tartani a magyar ügygel kapcsolatban, anélkül, hogy valamilyen katonai felszabadítás hamis illúzióját keltették volna.<sup>84</sup> A közvélemény egy része még mindig beavatkozásra várt. A hamiltoni katolikus gimnázium ezeröttszáz diákja fejezte ki megütközését a nyugati hatalmak nyilvánvaló semmittevésén, és a miniszterelnökhöz küldött táviratában szavak helyett cselekvést követelt.<sup>85</sup> Egy több száz emberből álló tiltakozó

<sup>79</sup> Uo. *The Montreal Star* 1956. nov. 5., *Kanadai Magyar Újság*, 1956. nov. 6.

<sup>80</sup> Részletek St. Laurent CBC-n elhangzott beszédéből, 1956. nov. 4., szerk. *Canadian Foreign Policy 1955–1965, Selected Speeches and Documents*, ed. Arthur E. Blanchette: Toronto, McClelland and Stewart 1977: 18.

<sup>81</sup> Dale C. Thompson: *Louis St. Laurent: Canadian*, Toronto, MacMillan of Canada, 1967: 477–478.

<sup>82</sup> 1956. nov. 6.

<sup>83</sup> Reid. i. m. 55.

<sup>84</sup> Beszédvázlat, NAC, MG 26, L. B. Pearson, N9, Vol. 11., file 1956. október–december.

<sup>85</sup> Távirat a Miniszterelnöknek, 1956. nov. 5., NAC, RG 2, 90–91/154. Vol. 107 H–17–1.

gyűlés, amely Brit-Kolumbia lakosságának keresztmetszetét volt hivatva képviselni, szintén arra sürgette a kormányt, érje el, hogy azonnal ENSZ-erők menjenek Magyarországra és állítsák vissza szabadságát. A gyűlés elnöke a miniszterelnök emlékezetébe idézte, mennyire elkötelezte magát a magyarok mellett, s ebben a magyarok bíztak.<sup>86</sup> (Az, hogy St. Laurent semmilyen ígéretet nem tett, nem változtatott az akkori elvárásokon.) A United Electrical Radio és a Machine Workers of America kanadai dolgozóinak távirata a közeli ellenségeskedések végét, azonnali magyarországi fegyverszünetet és az orosz csapatok kivonulását együttesen követelte.<sup>87</sup>

A *The Montreal Star* vezércikkírója ellenben már november 5-én nagy megértést tanúsított a szovjet imperializmus iránt: „Moszkva kész új, liberálisabb kapcsolatokat kiépíteni csatlósáival. Arra azonban nem hajlandó, hogy eltűrje egy antikommunista rendszer hatalomátvételét. Úgy, mikor a vörösellenes hazafiak teljesen irányításuk alá vonták a forradalmat, és Mindszenty bíborosra, egy ugyancsak elvakult antikommunistára, mint vezetőjükre tekintettek, az oroszok döntöttek.” A szerző szerint Kádár nem sztálinista volt, hanem titoista, és egyébként is, írta, Nagy túl messze ment. Ugyanezen a napon a *Winnipeg Free Press* azt írta, az ENSZ tehetetlen Magyarország esetében, nem kockáztathat meg egy hidrogénbomba-katasztrófát. „Nem született még generáció, mely ilyen félelmetes dilemma előtt állt volna, senkit sem szabad hát elítélni, ha kétszer is meggondolja, mire szavaz képzeletben: egy ország szabadságára, vagy a föld sorsára.”

Egy Magyarországról szóló beszédének vázlatára Pearson a következőket vetette oda jegyzetként: „A világ figyelméből nem kerülhet ki a magyar ügy, de nem szabad a katonai felszabadítás hiú reményét keltetni.”<sup>88</sup>

Újévi beszédében Pearson elismerte: „1956 egyik tanulsága, hogy mikor a szabad országok kormányai kudarcot vallottak az együttműködésben, talajt veszítettünk a békéért, stabilitásért és haladásért vívott küzdelemben”.<sup>89</sup> Még évekkel később, emlékirata írása során sem tudta elemezni azt a problémát, melyet 1956 ősze vetett fel. Az igazán fontos kérdés Szuezt volt. „Ha nem lettem volna úgy elmerülve a szuezi eseményekben, talán megpróbáltam volna egy ENSZ-határozatot keresztülvinni, aminek értelmében az ENSZ Közgyűlés bizottságot küldhetett volna egyenesen Budapestre ENSZ-zászló alatt, néhány ENSZ-egyenruhás katonával együtt.”<sup>90</sup> Pearson külügyminiszterként soha nem tett volna ilyen irreális javaslatot. 1957-ben azt mondta: „Hogy miért nem tudta az ENSZ Magyarországot megmenteni? Mert nem volt rá módja. Ha erővel avatkozunk be Magyarországon, az első áldozatok maguk a magyarok lettek volna, és talán az egész világ szakadékbá zuhant volna.” Igaz, az ENSZ nyomása nem mentette meg Magyarországot, de „volt hatása, és az egyértelműen pozitív volt”.<sup>91</sup> Hogy ez a pozitív hatás mi volt, azt nem fejtette ki részletebben.

<sup>86</sup> Távirat a külügyminiszterhez, 1956. nov. 5., ua.

<sup>87</sup> Távirat a miniszterelnöknek, 1956. nov. 6., ua., Kanadai Magyar Munkás 1956. nov. 15.

<sup>88</sup> Beszédvázlat, NAC MG 26, N9, Vol. 11., file 1956. október–december.

<sup>89</sup> Pearson újévi CBC-s beszédének vázlat, 1956. dec. 22., NAC, MG 26, L. B. Pearson, N9, Vol. 11. file 1956. okt.–dec.

<sup>90</sup> Lester B. Pearson, Mike: *The Memoirs of the Rt. Hon. Lester B. Pearson*, II. Volume., 1948–1957. ed. John A. Munro és Alex I. Inglis (Toronto and Buffalo: University of Toronto Press, 1973.): 254.

<sup>91</sup> Lester B. Pearson „The Present Position of the UN” *External Affairs* 9, No. 5., 1956. máj.: 182–186.

Mégis voltak eredmények is. A Brit Nemzetközösség afro-ázsiai tagjai, akiket Suez mélységesen felháborított, konciliánsabbak lettek, mikor a Szovjetunió lerohanta Magyarországot. Kanadának a harmadik világ lecsöndesítésében jutott szerep. Kanada továbbra is aktív maradt az ENSZ-ben, és nyomást gyakorolt Moszkvára a magyar kérdésben. De ami a „kanadai lényegét” illeti, 1956. november 13-án a Külügyminisztériumból a következő távirat ment ki: „Kérjük, mondják meg Swartznak (C. O. Swartz, Norther Sales Limited, Winnipeg) és Barabásnak (Magyarország), továbbra is szeretnénk búzát eladni Magyarországnak, de két-három héttel elhalasztanánk minden tárgyalást (különösen ami a hiteleket illeti), míg a magyar helyzet valamivel tisztább lesz. Ha találkozik Barabás úrral, érdekelne minket, mit gondol a kanadai búzavásárlásról.”<sup>92</sup>

*Fordította: Juhász Borbála*

<sup>92</sup> Ritchie Rómának (? vagy talán Párizsnak), NAC, RG 235, 86–87/159, Vol. 45, file 9376–A–40: Kereskedelmi Egyezmény Magyarország és Kanada között, Legnagyobb kedvezmény elve. 1. rész. Barabás Tibor Kanadából Párizsba repült, de ott szívroham érte és csak hónapokkal később tudott hazatérni, amikor is távolléte miatt vizsgálatot indítottak ellene. Később a Kereskedelmi Kamara alelnöke is volt, és kutatóként ment nyugdíjba. 1971-ben halt meg.